

Zalai Közlöny 1896.06.06. 1-2. oldal, alsó cikk

Nagy-Kanizsa város története.

Írta és a város millennáris közgyűlésén felolvasta HALIS ISTVÁN.

(Folytatás és vége.)

Zrínyi föl is akar menni, de eközben 1864. november 18-ikán megölik a zrínyifalvi erdőben. Máig sem tudjuk, hogy Paka István jáger lőtte-e agyon, gyalázatosan kelepcébe csalva és orvul rátámadva, – vagy pedig egy vaddisznó ölte meg.

Az elnyomott magyarok szentül hiszik, hogy bérgyilkosság okozta Zrínyi halálát és a gyilkos felfogadásával egyenesen a királyt vádolják, kiről az esztergomi érsek Lippay György azt mondotta elkeseredésében: „Legyen átkozott a magam két keze is, melyekkel királyi koronát tettem a hitszegő Lipót fejére!”

Annyi bizonyos, hogy Zrínyi megöletésének híret szívesen veszik Bécsben az udvarnál épügy, mint szívesen hallják Kanizsán a „Pogány Török ebek”, – kik életében „mérges foggal acharkodnak reá” most pedig még egyszer, „reá ugatnak”, mikor a halálhír fölötti örömükben a várban levő összes ágyukból victoriát lönek.

Zrínyi halála után még 26 évig rabiga alatt nyög Kanizsa végvára, míg a haszontalanul elpazarolt tömérdek emberáldozat után Batthyányi Ádám vezérsége alatt 1690-ben 60 ezer főből álló keresztény hadsereg veszi ostrom alá s ez előtt végre megadja magát az éhségtől elgyötört, füvekkel és gyökerekkel táplálkozó 600 főből álló csekély várórség.

A vár bevételének emlékére Lipót császár háromféle gyönyörű érmet veretett. Mindegyik érem egyik oldalán Kanizsa várának képe van.

Szabad elvonulás levén kikötve, az őrség nejeivel és gyermekeivel együtt ment vissza Törökországba.

A kanizsai törökök feleségeinek nagy része keresztény nő volt. Míg a capitulatio feltételei Bécsből a császártól helybenhagyva visszaérkeztek, azon idő alatt a keresztény táborban levő szerzetesek a várba több ízben erőszakkal bementek (a török tiltakozása és az ideiglenes megegyezés pontjai ellenére,) és az asszonyokat rábeszélni törekedtek, hogy váljanak el pogány férjeiktől, mert másként nem gyóntatják meg. De az asszonyok semmikép se voltak rábírhatók az elválásra. Végre is a barátok kényszerültek engedni és a makacs nőket meggyóntatni s bűneiktől feloldozni, hogy Istennel kibékülve mehessenek férjeikkel új hazájukba.

Ekkor elhomályosult a félhold fényessége: Kanizsáról való kiűzésök után a törökök végkép eltűntek hazánkból.

A török uralom alatt a következő négy részből állott Kanizsa városa: Óváros vagy Régiváros (Alte-Stadt,) Újváros (Neue-Stadt) Külsőváros (Vorstadt) és Rácváros (Raitzenstadt.)

Lipót császár 1702-ben megparancsolta Kanizsa erősségének lerombolását, nehogy a török újra elfoglalhassa.

A Régi és az Újvárost, – melyek különben is leégetve és összelődözve voltak, – elpusztították a várral együtt. A lakosok a Külsővárosba húzódtak, hova az invalidusok is házakat építettek a Lipót császártól kapott ingyen fundusokra.

A várban volt városrészeknek (Ó és Újvárosnak) megsemmisítése folytán nem voltak többé szükségesek az eddigi megkülönböztető nevek, azért egyszerűen a régi néven Kanizsának hívták ezután is a megmaradott részeket, de a nagyobbikat a Külsővárost Nagy-Kanizsának, a kisebbiket a Rácvárost pedig Kis-Kanizsának nevezték el.

Nagy- és Kis-Kanizsa tehát sohasem volt különálló két város.

A régi vár teljesen eltűnt, és a vizsgálódó szem most alig képes helyét megállapítani a Vári réten a kiemelkedő körvonalakban.

Még két rom van Kanizsa vidékén. Az egyik a Szent-Miklós templom maradványa; csupán néhány tégladarab a Nyires erdő szélén. Ez a templom mintegy kétszáz év előtt pusztult el.

A másik a Szent Péter egyházának nevezett pálos kolostor romja, közvetlenül a város határa mellett, de már a Szentgyörgyvári szőlőhegység területén. A zárda mély vízárokkal volt körülvéve s kőfalakkal és felvonóhíddal megerősítve. Elpusztult a tizenhatodik századbéli törökháborúk alatt. Az épületekből még látható szétszórva néhány ezer tégladarab, melyet a nép el nem hordott építkezésekhez, vagy össze nem tört kincsek keresése közben. Néphagyomány szerint a föllázadt köznép dúlta szét a kolostort és öldöste le a barátokat, mert az urirendből való szerzetesek túrheteretlenül sanyargatták a környéket, nőket raboltak, s vadászatban és tivornyában töltötték életüket. A zárda helyét a kanizsai nép Romládék néven ismeri.

A lerombolt kanizsai várat Grasics báró kapta meg, kitől megvette a Szapáry grófi család. Szapáry (II.) István gróf, – ki a vár tégláiból házat építtetett, melyet máig is „vár”-nak hívnak, – utódok nélkül 1743-ban meghalt s uratlanul maradt vagyonát a fiscus foglalta el. A koronától pedig rövid idő múlva megszerezte magának a kanizsai birtokot Batthyányi Lajos gróf az ország nádorispánja. – Ez a Batthyányi család, mely időközben hercegi rangot nyert, máig is bírja Kanizsát.

– A pogány török kiűzése után a vallást viszi túlzásba a sokáig elnyomott, elbutult nép. Feltámadnak Kanizsán is a boszorkányperek.

Molnár Mária „jött-ment személy” 1714. október 19-én a hóhér kínzása közben bevallja, hogy boszorkányozott. A vallatás után még aznap kiviszik a vízhez, hol négyszer vízbedobja a hóhér, a bírának és tengersok népnek jelenlétében.

És íme! – mint a jegyzőkönyv mondja, – „úgy úszik a vízen, mint a toll!”

Az ördög cimborája a következő rettenetes dolgokat vallotta be: 1.) rontást tett a tehéneknek és elvette tejüket; 2.) a tűzhelyen meggyújtott valami szalmafélét és az nem akart elégni; 3.) esőt tud csinálni és esőt elállítani.

Azonban másnap visszavonta vallomását és tagadott mindent. Dacosan állott bírái előtt és semmimást nem felelt, mint azt, hogy „úsztassák meg” csak még egyszer, majd meglátják, hogy lesüllyedni fog a víz fenekére.

Csak hogy nem eresztik ám újra vízbe, nehogy valami bűbajos módon elszökjék!

Ehelyett másnap és harmadnap tanúvallomásokkal bizonyítják rá a boszorkányságot a nemes Báchmegey György prefectus elnöklete alatt együttülő városi tanács és a kirendelt bírák.

Eskü alatt vallják érdemes Jagovátz György és Balog Katalin tanúk, hogy csakugyan megtette mind a három rendbeli boszorkányozást. Sőt magának a vádlottnak 19 éves leányával Évával is kivallatják valamimódon, hogy anyja tudott esőt csinálni.

Ezek alapján elítélik Molnár Máriát egy utolsó kínos tortúrára oly feltétel mellett: ha nem ismeri be boszorkány mivoltát, akkor a hóhérmester lefejezi és testét megégeti; de ha a „Pactum cum Diabolo”-t bevallja, akkor is megégetik ugyan, de kegyelemből élve hurcolják a máglyára.

Az elégetés nagy ceremóniával történt az egész környék népének jelenlétében.

A népnek ezen szomorú hátramaradottságán gróf Batthyány József kalocsai érsek segített azzal, hogy 1765-ben Kanizsán a piaristák vezetése alatt gymnasiumot létesített a földesúrnak gróf Batthyányi Lajosnak 10 ezer váltóforintos alapítványán, mely intézetnek a megnyitás után két érig tanára volt Simai Kristóf is.

Zalában és Somogyban bosszú ideig nem volt a kanizsain kívül más gymnasium.

A kanizsai gymnasiumot 1850-ben eltörülte az osztrák cultusminister, hogy a lázadó magyar néptől a művelődést megvonhassa. És csak sok utánjárásra engedélyezett kis gymnasiumot, melyet 1867-ben a város főgymnasiummá emelt.

Kanizsa nagy erőfeszítéseket tett, hogy szabad királyi várossá lehessen. E célból igen sokszor, nevezetesen 1739-ben, 1742-ben, majd 1791-ben, deputatiókat küldött a magyar királyhoz Bécsbe. De a vármegye és a Batthyányi hercegek mindig meg tudták akadályozni Kanizsa óhajlásának teljesedését.

Ranolder János veszprémi püspök 1863. július 7-én a mura-kereszturi apátság székhelyét Kanizsára ajánlotta áttenni, ha a város a plébánia jövedelmét az apátságnak adja. Ezt az ajánlatot a város közönsége nem fogadta el a franciscanus szerzetesek iránti szeretetből, „mert a cholera járvány alatt magukat önfeláldozóan viselték.”

Ranolder János még egy ajánlatot tett Kanizsának 1868. december 3-án, mely szerint saját költségén egy ingyenes leánynevelő intézetet akart (esetleg óvodával együtt) nyolc apáca vezetése alatt Kanizsán felállítani. A város egy évi tanakodás után ezt az ajánlatot is visszautasította. (Később ugyanilyen zárdát Keszthelyen építtetett a püspök.)

Az 1887-ik évben Eperjesy Sándor városi képviselő indítványára a felsőörsi prépostságnak Kanizsára helyezése iránt tesz lépéseket a város közönsége, de

ennek sem lett sikere, mert a patrónus Batthyányi herceg semmiféle áldozatra sem volt hajlandó.

Az 1867. évi oct. 21-én Babochay János városbíró indítványára Kanizsa város fölterjesztést intéz a magyar országgyűléshez, hogy Zala- és Somogy vármegyéknek Kanizsához közelebb eső vidékei egyesíttessenek és külön vármegyévé alakíttassanak Kanizsa székhellyel.

Az országgyűlés nem szólt semmit, de Kanizsa ebbeli törekvéseire Zalamegye adott feleletet. Alig négy hónap múlva 1868. február 3-án Barcza Sándor alispán elválasztotta Kis-Kanizsát Nagy-Kanizsától olyformán, hogy külön községbíróvá választatott Kis-Kanizsára, a két városrész vagyoni ügyeit pedig közös delegatio intézte.

Ez a körülmény sok viszálykodás magva lőn a testvér-városrészek között, mely csak 12 év múlva (1879. év végén) ért véget azzal, hogy a végleges elválasztás lehetetlenségét mindkét városrésznek lakói belátván, – a már előbb fizetett temérdek eljárási költségen felül még utólag fizettek nyolcezer forint ügyvédi honoráriumot, – és megbékültek.

A közvetlen Kanizsa mellett, de már Somogy megyében fekvő Bagola és Alsó-Sánc községek 1884. évben azt kérvényezték az országgyűlésnél, hogy Kanizsával egyesítse őket. De az országgyűlés sem erre, sem pedig Nagy-Kanizsa város 1891. március 12-én ugyanoda felterjesztett azon kérelmére, hogy Kanizsát a törvényhatósági városok sorába helyezze, – semmiféle intézkedést nem tett.

A francia háborúk idején polgárőrséget állított fel a város, az 1848-iki forradalom alatt pedig nemzetőrséget. Ekkor vad serezsánok raboltak és féktelenkedtek Kanizsán, a városi tanácsot kényszerítették temérdek természetmennynek kiszolgáltatására, – és még 1862. évben is deputatiót küldött városunk a császár ő felségéhez, hogy a Kilik Péter által Jelasics hordáinak kiszolgált s a város által megfizetni kötelezett húsnak árát térítse meg. A serezsánokon kívül még a császári katonák is megsarcolták 1848-ban a várost 8000 frttal.

Kanizsa régi erőssége posványban és sárban feküdt s így megközelíthetetlen volt. A török elől behúzódott a megriasztott nép a 30 kilométer kiterjedésű, fák- és bokrokkal benőtt mocsárba, hova nem lehetett követni, és ott csikkal, hal- lal és madártojással táplálkozott.

A végvár megszüntetése után Kanizsa arra törekedett, hogy a mocsarat és sarat eltüntesse, és a várost, miként régen volt, a vidék centrumának megtartsa. A mocsaras völgyet az összes birtokosokkal közös költségen csatornáztassák, a vizet elvezették, s annak helyén a talaj kiszáritása után a berki pompás réteket megteremtették.

Kereskedelme már a múlt században óriási méreteket vett, a ez megmaradott egész a legújabb időkig, bár azalatt a közlekedési eszközök teljesen megváltoztak. Csányi László 1849-iki közlekedési miniszter Kanizsán keresztül akarta a Balatont és Murát egy hajózható csatornával összekötni s ezzel Zala- és Somogy megyéknek közlekedését a tengerig kiterjeszteni, gróf Széchenyi István régebbi

terve alapján. Azonban a nagyszabású terv a Csányi tragicus halála után beállott szomorú időkben nem nyerhetett megvalósítást.

A közlekedés emelése céljából a város 1857. évben hatvan holdnyi területet ingyen átengedett a déli vasútnak.

Szorgalommal és áldozattal sikerült Alsó Pannónia kereskedelmének gócpontjává tenni Kanizsát mely Fiume és Triesten át a tengerrel, nemkülönben a monarchia fővárosaival Budapesttel és Béccsel egyenes vasúti összeköttetésben áll.

A horvát nép a forradalom előtt önkényt Kanizsa felé gravitált. Itt adta el terményeit, gyermekei itt jártak iskolába. A horvátok magyarosodása céljából a negyvenes években tanítóképző intézetet tartott fenn az állam Kanizsán, melyet azonban a forradalom után megszüntettek.

Szintúgy megszüntették az itt volt pénzügyigazgatóságot és később (már magyar ministerium alatt) a távíróigazgatóságot.

A forradalom leveretése után jöttek az elnyomatás keserű esztendői.

Sokat kellett túrnünk. Városunk egyik fiát Pataki (Piringer) Mihály volt honvédszázadost Bécsben ki is végezték.

Hosszú idő után mikor végre 1861. évben tördelni kezdtük bilincseinket, akkor Kanizsa városának tisztviselői kara ezt a passust is belevette esküjébe:

„Esküszünk, hogy a magyar alkotmánytól és annak szentesített törvényeitől semmi körülmények között eltérni nem fogunk! Isten minket úgy segéljen és Istennek minden szentei!”

– Ezt az esküt tartsa meg minden magyar és akkor oly bizton kiáltom, mint a mily törhetlen hittel kiáltotta ugyanezt a zalamegyei születésű Gáspárics Márk szerzetes a vértanú halál előtt:

„Élni fog a haza!”